

5 Sammanfattning och avslutande diskussion i avhandlingsmanuset

av: Michael Johnsson

I detta kapitel ska de tre studiernas viktigaste slutsatser sammanfattas och avslutningsvis med utgångspunkt i detta ett något annorlunda sätt att förstå brottslighet, speciellt ungdomsbrottslighet, diskuteras.

5.1 Sammanfattning

I avhandlingens första studien ställdes frågan om nivån på brottsligheten i Stockholms tunnelbana under mitten av 1990-talet kunde anses motivera igångsättandet av ett relativt stort brottsförebyggande projekt, Lugna Gatans Vård projekt (LGVp), med en huvudsaklig målsättning att minska våldet där. Studien har sin huvudsakliga utgångspunkt i det datamaterial som samlades in i samband med en utvärdering av detta projekt. Datamaterial som användes som indikatorer på brottslighet i tunnelbanan var SL:s egen statistik över brott samt polisens anmälningsstatistik. För att jämföra nivån på brottsligheten i tunnelbanan med annan liknande brottslighet har SCB:s offerundersökning används. Där har vålds och hotbrott som inträffat på allmänna kommunikationsplatser i Stockholm jämförts med vålds- och hotbrott på andra allmänna platser. SCB:s offerundersökning har även använts för att försöka uppskatta hur stor andel av vålds- och hotbrotten på allmänna kommunikationsmedel som begås i tunnelbanan genom att jämföra förekomsten av dessa brott i Stockholm och Göteborg/Malmöregionen (Stockholm har tunnelbana Göteborg/Malmö har det ej). Ett annat motiv till att starta ett brottsförebyggande projekt kan vara att motverka rädsla och otrygghet. I denna undersökning har två studier använts för att mäta rädsla och otrygghet bland nyttjare av de allmänna kommunikationsmedlen. Viktigast är här polishögskolans studie om otrygghet i Stockholm under 1995, tiden före starten av projektet, samt SL:s egen trygghetsmätning genomförd under 2000 och 2001. Slutligen har en studie av medias rapportering omkring brottslighet i tunnelbanan för tiden före projektets start genomförts.

Med utgångspunkt i de redovisade datamaterialen anser jag att brottsnivån i Stockholms tunnelbana inte kan ha ansetts som så allvarlig att detta i sig motiverade starten av ett stort och omfattande projekt. Vid en jämförelse med brottsligheten på andra allmänna platser var brottsligheten på allmänna kommunikationsplatser relativt låg. En försiktig tolkning av jämförelsen av vålds- och hotbrotten på allmänna platser i Stockholm och Göteborg/Malmöområdet är dock att den brottslighet som inträffar där i stor utsträckning inträffar i tunnelbanan.

Polishögskolans trygghetsmätning vid tidpunkten för starten av projektet visade dock på att det vid denna tidpunkt fanns en föreställning att brottsligheten i tunnelbanan var ett problem. SL:s egen trafikantundersökning några år senare antyder att denna föreställning fortfarande finns bland trafikanterna. Detta var dock inget som, under perioden före starten av projektet, resulterade i någon speciell uppmärksamhet i media. Endast ett fall av mer alarmistisk rapportering omkring denna typ av brottslighet hittades.

Spelar det då någon roll att man startar projekt av denna typ trots att problemet man skall arbeta med inte verkar vara så allvarliga som man vill hävda, kan t ex inte ett projekt av detta slag leda till att trafikanterna känner sig tryggare? Utan tvekan kan detta vara positiva effekter av LGVp men ett projekt av detta slag kan även få den motsatta effekten. Att starta upp ett projekt av denna typ kan sända ut signaler om att det finns ett allvarligt problem. Ett problem som inte myndigheterna klarar av att handskas med och som därför kräver nya metoder och strategier. Risken finns även att man inom projektet överdriver denna problembilden för att motivera sin egen existens som organisation (se Kenney 1986). Detta sammantaget kan leda till att man skrämmer upp medborgare för både ungdomar (eftersom det i stor utsträckning handlar om ungdomsbrottslighet) och för att åka tunnelbana.

Utifrån de redovisade resultaten uppstår frågan varför det verkar finnas en relativt hög rädslan/oro för allmänna kommunikationsplatser. En förklaring kan vara att man på dessa platser möter många okända personer där och en del av dessa beter sig inte som man är van vid. Detta tillsammans med att man befinner sig i relativt instängda utrymmen kan säkert bidra till en känsla av otrygghet. Dessa platser är även ofta samlingsplatser för ungdomar, som när de samlas ibland kan uppfattas som både störiga och hotfulla. Om man dessutom befinner sig på en station 20-30 meter under jorden med enbart två uppgångar som flyktväg eller träffar på dessa ungdomar i en tunnelbanevagn kan detta upplevas som obehagligt.¹ Att ett brottsförebyggande projekt i tunnelbanan startades i mitten av 90-talet med en huvudsaklig uppgift att ”hålla ordning” på dessa ungdomar kan sedan ha en koppling till att det under de föregående åren hade förts en debatt om ungdomsproblem och ungdomsvåld (Estrada 1999:63ff). Nämnas kan att LGVp inte var det enda brottsförebyggande projektet i tunnelbanan vid denna tidpunkt. Andra projekt som fanns vid denna tid var bland annat Gardian Angels och Non Fighting Generation. LGVp var dock det enda projekt där de inblandade fick lön. Det är inte orimligt att anta att det i kölvattnet av en sådan debatt satsas pengar på olika åtgärder för att komma tillrätta med det debatterade problemet. Att resurserna satsades just på tunnelbanan kan här då kopplas till att tunnelbanan är en plats där ”vanliga” medborgare kommer i kontakt med ungdomar.

Avhandlingens andra studie handlar om ungdomsfenomenet graffiti och bygger i huvudsak på intervjuer med graffitimålare med målsättningen att öka förståelsen för fenomenet. En vanlig syn i samhället är att graffiti enbart handlar om meningslös skadegörelse som till varje pris måste bekämpas. Denna studie visar i stället på det meningsfulla med aktiviteten ur utövarnas perspektiv, en slutsats som även många andra studier om graffiti (och andra subkulturer) kommer fram till. Förutom att deltagarna själva ser aktiviteten som kreativ och spännande menar jag att det ligger ett mer grundläggande behov bakom - att synas och få uppmärksamhet. Ungdomarna som målar graffiti har hittat en aktivitet som uppfyller detta. Graffiti väcker både uppmärksamhet och framkallar en reaktion och är dessutom en ”lagomt” kriminell aktivitet för denna grupp ungdomar. Man skadar inte andra människor och det är relativt lätt att neutralisera det brottsliga i

---

¹ Att kollektiva transportmedel rent generellt kan uppfattas som oroande visar en studie från Väg- och transportinstitutet (2002). Denna studie visar att människor har en mer negativ attityd till att åka kollektiva transportmedel än till att åka bil. Detta berodde på att de upplevde risken att bli utsatta för besvärande situationer, hot eller våld som större i de kollektiva transportmedlen än i bilen. Deras positivare attityd till bilen hade de trots att de uppfattade risken att råka ut för en trafikolycka i denna som större än i de kollektiva transportmedlen. Författarna anser att resultaten kan tolkas som att den upplevda risken att bli utsatt för besvär, hot eller våld påverkar den upplevda attraktiviteten mer än den upplevda risken att råka ut för trafikolyckor. Studien genomfördes i Norrköping, som inte har någon tunnelbana men kan ändå vara av intresse då den behandlar kollektiva transportmedel generellt.

handlingen; *det är ingen vandalisering, man lägger ju bara till lite färg och man förskönar ju egentligen bara miljön.* Mitt intryck är dock att det kriminella inslaget inte i sig är det eftersträvansvärda i graffiti utan en följd av att detta är ett bra sätt att få uppmärksamhet på.

Den graffiti-kultur som ungdomarna skapar kan sägas vara en struktur där man erkänner varandra och ger varandra uppmärksamhet. Alla kan hitta sin "specialitet" att få uppmärksamhet genom. Man kan bli en duktig graffiti-målare, man kan måla på "farliga" ställen, man kan bli "kung" på att klottra osv. Allt kan ge status inom graffiti-kulturen och ge utövaren uppmärksamhet eller åtminstone en känsla av uppmärksamhet och att bli sedd. Men för att aktiviteten ska vara eftersträvansvärd så måste de personer den väcker en reaktion hos vara personer som är "bättre". Man vill bli sedd och uppmärksam av personer som man ser upp till, som man vill bli som osv. Därför måste man söka en ny publik att söka erkännande hos när man tillhör de bästa inom sitt område. Man vill få ett erkännande av de som klottrar mest men när man själv tillhör denna grupp måste man söka någon annan del inom graffiti med en ny grupp av "experter" att sträva efter uppmärksamhet och erkännande ifrån. För att graffiti och graffiti-kulturen ska vara ett bra sätt att ge ungdomar uppmärksamhet måste även aktiviteten väcka en reaktion i samhället (av de vuxna). Samhällets reaktion bekräftar vikten av vad de gör och det är framkallandet av en reaktion från vuxenvärlden som i slutändan är själva huvudmålet.

Till att börja med hade samhället en relativt accepterande hållning gentemot graffiti. Attityden var relativt positiv och intresset var stort för att anlita graffiti-målarna för legala jobb och graffiti blev relativt vanlig inom reklam. Intresset för utställningar med graffiti var även det relativt stort. Man kan se detta som ett försök från samhällets sida att integrera en ny företeelse i samhället. Detta lyckades dock inte och graffiti ökade i omfattning. Attityden mot graffiti hårdnade i takt med detta och kom att mer och mer handla om repression mot graffiti-målarna istället för om själva bilden.

Även andra intressen i samhället finns som är beroende av att graffiti-fenomenet finns kvar. Jag använder det som Beckers kallar moralentreprenörer och enforcement agencies för att beskriva detta. Dessa består de yrkesgrupper som på något sätt får sin utkomst genom att arbeta med graffiti-problemet, t ex väktare, "eldstjälar" som bedriver olika projekt mot graffiti, saneringsföretag, färgproducenter och tjänstemän på olika positioner i samhället. Enforcement agencies är de som arbetar direkt med ungdomarna och moralentreprenörerna de som arbetar med att få problemet att framstå som ett hot mot samhället och därigenom få politiker att stifta lagar och anslå pengar.

Grffiti har funnits som problem i relativt många år och problemet kvarstår i stor omfattning trots att man satsar stora ekonomiska resurser på åtgärder mot det. Tjänstemän som arbetar med problemet, eldsjälarna, saneringsbolag, väktare med flera kan på grund av detta fortsätta att arbeta med problemet. Med denna strategi kan det mycket väl vara så att man i själva verket ser till att fenomenet upprätthålls. Man ger graffiti-målarna det dessa vill ha, nämligen uppmärksamhet. De båda grupperna skulle kunna sägas vara i behov av varandra. Att samhället fortsätter att satsa resurser år efter år kan tyda på att graffiti fyller någon annan central funktion i samhället, t ex för kontroll av ungdomen. Graffiti är ett synligt ungdomsfenomen som dessutom är kriminellt. Graffiti-målarna blir därför lämpliga representanter för den farliga och hotfulla ungdomen.

Avhandlingens tredje studie handlar om ungdomsgäng. Under andra halvan av 1990-talet rapporterades det mycket i media om ungdomsgäng. Dessa sågs som ett allvarligt samhällsproblem. Vad ett gäng var för något framgick oftast inte, men av sammanhangen kunde man utläsa att de utgör något farligt och hotfullt jämförbart med "gatugäng av amerikanskt snitt", "maffian" och "MC-gäng". Stämde denna bild? Fanns det ett ungdomsgängsproblem som hotade vår rättstat eller som i framtiden kunde tänkas utgöra ett sådant hot? Att försöka belysa denna fråga var denna studies huvudfrågeställning. Den andra frågeställningen handlade om huruvida gäng anses vara en oberoende variabel till brottslighet. Förutom resultaten från studiens empiri har även en genomgång av relevant kriminologisk teori och forskning genomförts för att försöka hitta någon faktor som skulle kunna uppfylla detta.

För att skapa mig en bild av (ungdoms)gängssituationen i Stockholm genomfördes fem delstudier byggande på fem initierade informationskällor: polisen, både enskilda polismän som arbetar i områden som utpekats som problematiska ur gängsynpunkt och utifrån ett mer centralt perspektiv i form av tre kartläggningarna av gäng i Stockholms län; socialtjänstemän i några av Stockholms så kallade "gängområden"; medias bild i samband med polisens gängkartläggningar; samt några initierade ungdomars bild. Eftersom ingen enhetlig definition av gäng existerar har inte någon specifik sådan använts i studien. Här har informationskällornas egna definitioner och syn på vad som är ett gäng använts. Den mer precisa frågeställningen här blev istället huruvida dessa informationskällor ansåg att det i Stockholm fanns ett gängproblem och hur detta problem i så fall såg ut.

Resultatet i studien visade att ungdomsgäng inte ansågs vara något stort problem i Stockholm. Informanterna hänvisade ofta till att gäng av den "amerikanska" sorten inte fanns och det var dessa som allmänt ansågs vara de riktiga gängerna. De grupper som man ansåg fanns utgjorde i de flesta fallen inte några större problem och man menade att dessa grupper i sig inte skapade kriminalitet. Det sistnämnda stödjer de teorier och den forskning om gäng som framkom vid den ovan nämnda litteraturstudien. I denna litteraturstudie kunde ingen teori eller enskild studie hittas där gäng framställdes som en i sig betydelsefull kriminogen faktor. I stället pekades olika bakomliggande faktorer, framförallt socioekonomiska faktorer, ut som orsakande att gäng uppkommer.

I diskussionen och analysavsnittet diskuteras fyra hypoteser till varför gäng i Sverige blivit ett så omtalat och omskrivet problem trots den synbara avsaknaden av fenomenet. Dessa fyra hypoteser ska inte sättas i motsatsställning till varandra utan ska snarare ses som kompletterande.

Den första handlar om strukturella beroendeförhållanden mellan polisens behov av att föra ut sitt budskap och medias behov av att producera säljande nyheter.

Media får en i denna aspekt bra nyhet genom sina kontakter inom polisen som å sin sida kan peka på ett problem och därigenom öka uppmärksamheten kring detta samt även vikten av sitt arbetsområde. Detta kan i slutändan vara viktigt när budgeten skall sättas. Med tanke på hur svensk media rapporterade om gäng och polisens roll i denna rapportering verkar detta inte vara en helt orimlig beskrivning av situationen under andra halvan av 90-talet i Sverige.

Den andra hypotesen handlar om att en beskrivning av vissa områden som "gettoaktiga", brottsliga och terroriserade av ungdomsgäng, bidrar till att skapa ett dåligt självförtroende bland

dem, mestadels invandrare, som bor där. Att bo i ett problemområde är att vara en del av problemet. Det motverkar att invånarna börjar ställa krav på förändringar av sin situation. De sätt dessa områden skildras på, däribland de påstådda gängen i dem, blir på detta sätt ett instrument för kontroll av en viss kategori människor, företrädesvis invandrare.

Den tredje handlade om att gäng kan fungera som en ”god fiende” som döljer andra mer grundläggande, och därmed mer svåråtgärdade problem i samhället, problem som ligger bakom bland annat ungdomsbrottslighet och drogmisbruk bland unga. Ungdomarna ”förförs” av de onda gängen och det är i dessa de lär sig både brottsliga attityder och att begå brott. Ungdomarna skapar själva sina problem. Med dessa argument kan man motivera omfattande ingrepp mot ungdomar för att rädda dem undan att fastna i ungdomsgång med både brottslighet och missbruk som konsekvenser. De grundläggande problemen kan man på detta sätt lämna därefter.

I den sista hypotesen ses gäng som ingående i en förklaringsdiskurs till ungdomsbrottslighet. Gäng ses här som en del i en förklaring där ansvaret för brottslighet och andra ungdomsproblem läggs på den enskilde individen. Individens historia har liten betydelse. Individen har ett fritt val och blir brottslig genom kontakt med brottsliga kamrater och gäng. Här uppstår inget tvivel om var man skall förlägga problemet eller vilka åtgärder som bör vidtas. Enligt resonemanget blir varje tillfälle man skriver i media och genomför studier om gäng och brott en bekräftelse av att gäng är en förklaring till brottslighet.

I den avslutande delen av studien hänvisas till den amerikanske kriminologen Braithwaites resonemang om kriminologi som en amerikansk exportindustri. Utifrån detta resonemang görs tolkningen att det ökande intresset för gäng i Sverige kan ses som en specifik produkt från denna industri.

5.2 Avslutande diskussion

Det gemensamma för dessa tre studier är, anser jag, att de visar på olika sätt som en bild av ungdomsgenerationen som problematisk konstrueras. Två av studierna (studien om graffiti och studien om gäng) visar att man kan tolka och förstå ”ungdomsproblemet” på andra sätt, sätt som innebär en (enligt mitt sätt att se det) mer nyanserad och komplicerad bild. Den tredje studien, studien om brottslighet i tunnelbanan, visar hur en bild av den farliga ungdomen skapas. Förutom de tre bilderna av ungdomsbrottslighet har vidare även grupper i samhället diskuterats som har ett intresse i att upprätthålla dessa bilder och synsätt. Moraliska entreprenörer, som diskuterades i graffiti studien, gå att finna även i båda andra studierna. Vidare har jag diskuterat omkring en mer grundläggande och strukturell funktion som dessa bilder kan tänkas spela i samhället. Här handlar det framförallt om de avslutande resonemangen i gängstudien som handlade om gäng som en del i en förklaringsdiskurs för ungdomsbrottslighet. Om man kan förklara ungdomsproblemen med att ungdomarna själva skapar sina problem, t ex tillsammans i gänggrupper, kan man friskriva samhället och föräldrarna från ansvar och slipper vidta åtgärder som påverkar samhället i stort, vilket skulle bli fallet om betoningen mer skulle läggas på strukturella samhällsfaktorer som orsak till problemen. Även bilden av graffitiungdomarna som våldsamma vandaler som sysslar med meningslös skadegörelse kan passa in i detta resonemang. Utgångspunkten är att det är ungdomarna det är fel på, inte samhället eller att förklaringen finns i

uppväxten. Åtgärderna mot problemet blir utifrån detta resonemang riktade mot individer, att med framförallt repression och tvångsmedel påverka dessa.

Jag menar med andra ord att bilden av den farliga ungdomen har en mer djupgående funktion i samhället och det är denna mer djupgående betydelse som jag här vidare ska diskutera med en huvudsaklig utgångspunkt i ett psykoanalytiskt perspektiv.

Min ambition här är att peka ut en förklaringsmodell som för mig är rimlig och framförallt att rikta uppmärksamheten mot psykoanalytiska/psykologiska förklaringsmodeller för att förstå brottslighet och bilden av brottslighet. Resonemangen ska ses som ytterligare en bild, en bild utifrån mina perspektiv, av några aspekter omkring ungdomsbrottsligheten och har sitt värde i att den ger mig en rimlig förklaring och förståelse omkring dessa fenomen. Det är sedan upp till läsaren att ta ställning till denna bilds värde.

Denna förklaringsmodell tar sin utgångspunkt i ett grundläggande antagande om det lilla barnets behov av att bli sedd och bekräftad av sina föräldrar och att om detta inte blir tillgodosett på ett ändamålsenligt sätt kommer individen att söka denna bekräftelse på olika sätt genom livet. Detta har framförts tidigare i avhandlingen som en hypotes till varför ungdomar målar graffiti. Lichtenstein (1977) beskriver detta som att identitetsprincipen - behovet av att slå vakt om identitetskänslan - är en överordnad strävan som står över såväl lust- som realitetsprincipen. Identitetskänslan får denna stora betydelse p g a att denna ger människan hennes känsla av att vara verklig, att existera. Lichtenstein menar att människan ständigt lever under hotet att förlora sin identitet, sin "mänsklighet", genom "sugas" tillbaka in i ett symboliskt stadium eller genom total isolering. Grunden för identitetskänslan skapas tidigt i barndomen i relationen till främst mamman. Ramström (1994:135) har utvecklat en teoretisk modell omkring identitetsaspekten som jag här vidare kommer att utgå ifrån. Han beskriver identitetsaspekten som tudelad. Den första och mest grundläggande delen kallar han **individuationsaspekten** (den andra är integrationsaspekten som kommer att diskuteras längre fram) och han kopplar denna aspekt av identiteten till Margeret Mahlers utvecklingspsykologiska resonemang om separation/individuationsutvecklingen samt till oidipalkonfliktens lösning för skapandet av ett överjag (se t ex Mangs och Martell 1982).

För att en god individuation ska grundläggas måste barnet bli sedd, respekterad och accepterad som en separat individ under de första åren av sitt liv (enligt både Ramström och Mahler). Om detta inte är fallet kan här störningar grundläggas som senare i livet kan komma till uttryck i allvarliga psykologiska problem. Hur allvarliga och vilken form dessa problem får beror på hur allvarlig den kränkning är som ligger till grund för bristtillståndet samt vid vilken ålder detta inträffat. Enligt Mahlers teorier orsakar problem under de första åren brister i den struktur som ska kontrollera och lägga band på driftimpulserna, det som brukar kallas "jaget". Om problemen uppstår lite senare, från treårsåldern, kan detta leda till ett klen utvecklat samvete, d v s ett bristfälligt överjaget. Brott blir här mer en fråga om huruvida en yttre kontroll föreligger eller ej.

Utifrån detta perspektiv kan ett uppfattat avvisande bemötas med en tillsynes överdriven kraftfull reaktion då detta uppfattas som ett hot mot individens existens. Våld kan bli ett sätt att ta sig makt och kontroll över en annan människa och därmed tvinga denne att se och reagera och därigenom bekräfta våldsverkaren. Makt kan vara ett medel att bli sedd, uppmärksammas och bekräftad genom. Stöld kan, som beskrivits av de intervjuade ungdomarna i kapitlet om gäng,

handla om att skaffa statusprylar som kan ge individen uppmärksamhet. Graffitins roll i detta avseende har diskuterats tidigare. Sökandet efter bekräftelse är dock inget som i sig utmärker brottslingar. Det torde vara en central drivkraft för mycket av alla vårt handlande. Detta som en följd av att det inte är möjligt för föräldrar att ge sina barn den obetingade uppmärksamheten och bekräftelsen som skulle behövas för att ge en perfekt självkänsla vilket skulle leda till att vi inte skulle behöva sträva efter bekräftelse av andra. De flesta håller sig dock (för det mesta) inom ramen för vad som är accepterat (och lagligt) i samhället och söker bekräftelse hos t ex en kärlekspartner, genom att köpa statusprylar eller genom att göra karriär. Varför vissa (åtminstone för det mesta) håller sig inom de ramar som samhället satt upp och vissa avviker torde kunna förstås utifrån faktorer som grader av brister i jag- och överjagsstrukturerna, vilka möjligheter och/eller resurser man har att tillgå för att få uppmärksamhet samt graden av yttre kontroll.

Om individuationsaspekten kan användas för att förstå mänskligt beteende mer generellt, däribland brottslighet i allmänhet, kan Ramströms andra aspekt av identiteten – integrationsaspekten, mer specifikt användas för att förstå den mer tillfälliga ungdomsbrottsligheten.

Individuationsaspekten handlar om att bli en **separat** individ, integrationsaspekten handlar om att bli en **speciell** individ. Här handlar det om att lämna familjen och integreras i samhället, att bli vuxen. Detta är en process som i huvudsak inträffar under tonårstiden och kamraterna spelar här en central roll. Även om båda identitetsaspekterna är viktiga menar dock Ramström att individuationsaspekten är den mest centrala och grundläggande. En minimal individuationsutveckling är en förutsättning för den integrativa sidans framväxt (Ramström 1994:139). Övergången till att bli vuxen menar Ramström understöddes tidigare i större utsträckning av övergångs- och initiationsriter. Dessa riter gav individen bekräftelse på att denne lämnat barnstadiet och blivit vuxen. Det fanns en tydlig gräns att passera. I dagen samhälle saknas i stor utsträckning dessa hjälpande strukturer, bl a beroende på ungdomstidens förlängning. Det är dessa förändrade förutsättningar för ungdomens integrering i samhället, förändringar kopplade till samhällsutvecklingen, som jag här vidare ska diskutera och försöka använda som förklaring till den ökade ungdomsbrottsligheten i Sverige (och västvärlden) under 1900-talet.

Från att ha varit ett bondesamhälle utvecklades Sverige under 1900-talet till ett högteknologiskt samhälle. Ännu i dag lever människor som i sin barndom saknade elektricitet, bil, telefon, centralvärme bara för att nämna några av de bekvämligheter som vi i dag ser som självklara. Under detta decennium har de flesta generationer vuxit upp med kunskap (bl a genom en bättre och längre utbildning) och teknik som för dem blivit självklar men som för deras föräldrar varit både nytt och främmande. De yngre har genom detta haft ett försprång framför de äldre. Föräldragenerationerna måste lära in och förändra sina tankesätt och i många fall förkasta det de lärt sig i sin barndom. I dag växer ungdomarna upp med mobiltelefoner och SMS-kommunikation, de behärskar ofta datorer bättre än sina föräldrar och lärare, de chattar och hittar egna kommunikationskanaler via Internet, lyssnar på musik i MP3 format när de lite äldre fortfarande nostalgiskt tittar tillbaka på LP-skivan. Längre tillbaka i historien var de äldre de självklara auktoriteterna i samhället eftersom de besatt den viktiga och centrala kunskapen. Bonden kunde bruka sin jord och förde denna kunskap vidare till sin son o s v. Under 1900-talet har detta, relativt statiska, samhälle bytts ut mot ett dynamiskt och snabbföränderligt. Detta

skriver socialantropologen Margaret Mead (1970) om när hon beskriver hur samhället förändrats från att ha varit ett statiskt bondesamhälle, ett postfigurativt samhälle, till ett samhälle i snabb förändring, ett prefigurativt samhälle. I ett postfigurativt samhälle sker förändringar sakta och den äldre generationen kontrollerar utvecklingen. Den yngre generationen skolas successivt in i samhället vilket borgar för stabilitet och förutsägbarhet. I denna typ av samhälle bekräftades man av föräldragenerationen på ett naturligt sätt när man växer upp genom att man integreras i samhället. De äldre var de självklara auktoriteterna, innehavare av den för samhället centrala och viktiga kunskapen och ungdomarna fick här något naturligt att sträva emot, att ta över denna kunskap, att bli som de. I ett samhälle där ungdomen i mångt och mycket har kunskap som föräldragenerationen saknar förändras dessa roller och hon menar att:

De [ungdomen] ser bara att de äldre använder helt olämpliga redskap och metoder, att resultaten blir dåliga och att slutresultatet verkar högst osäkert. (Mead 1970:109?)

Den äldre generationens legitimitet som självklara auktoriteter och makthavare i samhället ifrågasätts därför av ungdomsgenerationerna i ett prefigurativt samhälle. Förutsättningarna för att vuxengenerationen ska kunna fungera som bekräftare av ungdomen förefaller under dessa omständigheter inte speciellt goda eftersom man alltid strävar efter att bli sedd och bekräftad av någon som man kan se upp till.

Här uppstår en kamp mellan att bevara och förändra. Ungdomarna strävar efter att förändra och ser vuxengenerationen som en stoppkloss. Att den äldre generationen strävar efter att bevara ett stabilt och oföränderligt samhälle ligger i det ansvar som följer i det som man kan kalla vuxenlivet. Man blir i högre grad beroende av pengar man tjänar själv och man binder upp sig på olika sätt inför framtiden. Man skaffar barn, dyrare vanor, kanske lån till boende, blir beroende av att ha bil, köper eller planerar att köpa en sommarstuga. Man blir med andra ord mer beroende av en trygg och stabil arbetsmarknad, räntepolitik, aktiemarknad, bostadspolitik, energipolitik o s v. Allt som kan tänkas hota det stabila och relativt förutsägbara blir här en osäkerhetsfaktor. Under ungdomstiden har man inte bundit upp sig för framtiden på samma sätt och man är inte lika beroende av denna stabilitet, man försörjs ju oftast av sina föräldrar. Här finns under en period ett utrymme för odlande av nya idéer och synsätt för hur det framtida samhället ska se ut, vilket då ofta krockar med den äldre generationens strävan efter Status Quo. Men egentligen handlar ungdomens förändringsiver inte primärt om att skapa ett annorlunda samhälle utan om frustration över vuxengenerationens avsaknad av legitimitet och därigenom dess oförmåga att fungera som naturliga förebilder och bekräftare för ungdomarna. För att kompensera för detta så skapar ungdomarna strukturer, ungdomskulturer, där det bakomliggande och huvudsakliga målen är att bli sedd och framkalla en negativ reaktion från vuxengenerationen samt att bli positivt bekräftad av mer jämnåriga förebilder. De vuxnas negativa reaktion är central då detta visar att de förstått att ungdomarna inte accepterar deras upphöjda position samt att de äldre tar ungdomarnas protester på allvar. Ett exempel som nämnts är graffitisubkulturen, andra exempel är nazistorganisationer, vänstergrupper, djurrättsaktivister. Att ställa till bråk omkring någon specifik fråga är ett annat sätt. Exempel på detta kan vara kravallerna i Göteborg i samband med EU-toppmötet under sommaren 2001, protester mot G8-möten, antiglobaliseringsprotester o s v. För ungdomarna handlar det här inte om själva sakfrågorna utan om att väcka uppmärksamhet och bli bekräftade. Det centrala blir att hitta aktiviteter, frågor, ideologier o s v som vuxenvärlden reagerar på. För vuxenvärlden blir dessa rörelser hotfulla eftersom de visar på alternativa sätt att styra och organisera samhället. Detta skapar en rädsla och en oro för

ungdomsgenerationen och man försöker därför att konstruera en bild av ungdomen som farlig för att kunna motivera en ökad kontroll av dessa. Antingen är ungdomarna onda eller också så är de lättleda och behöver hjälp och regler för att inte riskera att dras i kriminalitet, drogmissbruk m m av dessa onda. Det viktiga syftet med denna kontroll är att bevara och motverka förändringar. Ungdomarna å andra sidan skapar dessa strukturer och begår dessa handlingar för att få uppmärksamhet och lyckas med detta när man får vuxenvärlden, det etablerade samhället, att reagera. Om en företeelse inte fungerar så försöker man med något annat eller tar i lite ”hårdare”. Varje generation hittar sitt sätt och blir därefter de som deras barn kommer att anse vara de illegitima besittarna av makten över samhället.

Detta kan sägas vara en paradox. Ungdomarnas protester har som syfte att skapa en reaktion, vilket samhället tillhandahåller. Vuxengenerationen, som vill motverka förändringar, tror att ungdomarnas syfte är att försöka förändra samhället. I själva verket är deras syfte att få uppmärksamhet och bli bekräftade. Politiska och ideologiska mål är här bara medel för att uppnå detta.

Det centrala med de här förda resonemangen är att peka på att psykoanalytiska teorier, enligt min mening, kan vara ett viktigt bidrag till våra försök att förstå brottslighet och det ovan förda resonemanget ska ses som ett försök att utifrån några befintliga teorier resonera omkring hur en sådan förklaring skulle kunna se ut. En viktig aspekt utifrån det ovan beskrivna perspektivet är även att här förutsätts det vara samma drivkraft som ligger bakom både brottslighet och det beteende som vi betecknar som ”normalt”. Detta kan i sig öka möjligheten för oss att med introspektion förstå brottslingen.

Referenser

Kapitel 5

Lichtenstein, H. (1977): *The Dilemma of Human Identity*. New York: Jason Aronson.

Mangs, K. och Martell, B. (1982): *0-20 år i psykoanalytiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Mead, M. (1970): *Kultur och engagemang. En studie av generationsklyftan*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Ramström, J (1994): ”Individ – kollektiv. En omformulering av det psykoanalytiska identitetsbegreppet.” I: Öhlund, T. & Bolin, G. (red.), *Ungdomsforskning – kritik, reflektioner och framtida möjligheter*. s 127-150. Edsbyn: Akademitryck.

Öhlund, T. & Bolin, G. (1994): *Ungdomsforskning – kritik, reflektioner och framtida möjligheter*. Edsbyn: Akademitryck.